

Iskaja vsak dan razen nedelj in praznikov
Issued daily except Sundays and Holidays

PROSVETA

Uredništvo in administracija
2897 S. Lawrence Ave.
Office of Publication
2897 South Lawrence Ave.
Telephone, Rockwell 4894

LETO—YEAR XXV.

Cena lista
je \$6.00

Registered as second-class matter January 28, 1914, at the post-office
at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

Chicago, Ill., torek, 7. junija (June 7), 1932.

Subscription \$6.00
Yearly

STEV.—NUMBER 134

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 14, 1918.

Delavstvo skuša rešiti razorožitveno konferenco

Militaristični voščaki, ki kontrolirajo konferenco, trajajo čas z dolgimi in brezplodnimi debatami

Curih, Švica. — (FP) — Delavski in socialistična internacionala ter Mednarodna federacija strokovnih unij sta združili svoje sile in sklicali konferenco v Curihu, na kateri se je razpravljalo o načrtih, ki naj bi rešili razorožitveno konferenco v Zenevi pred polomom.

Na konferenci se je diskuzija nanašala tudi na druge faktorje, ki so odgovorni za pomanjkanje sporazuma in zaupnosti med državami, toda glavni predmet razprav je bilo vprašanje razorožitve. Nenni iz Italije je v svojem govoru obsojal fašizem, Breitscheid je govoril o naraščajoči nevarnosti hitlerizma v Nemčiji, Abramovič je obžaloval militaristične tendence v sovjetski Rusiji, vsi drugi govorniki pa so poudarjali, da bo razorožitvena konferenca postala najbolj tragična farasa sodobne zgodovine, ako ne bo svetovno delavstvo zahtevalo odločne akcije.

Na tisoče dolarjev se potroši tedensko za prehranitev in zabavo grupe militarističnih ekspertov, ki trajajo čez z razpravami, dali je top obrambo ali napadalno orožje. Znani nemški učejak Albert Einstein je v intervjuju s časopisnimi poročevalci izjavil, da so razne vladne izročile konferenco v roke militarističnim ekspertom, ker so vedele, da se ti ne bodo nikdar navadili prepričati o taktiki ubijanja ljudi s topovskimi ali pa revolverskimi krogli.

Na konferenci v Curihu je bilo sprejetih več resolucij, ki zahtevajo ukinitve privatnega izdelovanja orožja in municije, ter odločen boj proti fašizmu in sličnim gibanjem, ki stavijo največje ovire razorožitvi.

Poleg teh so bile sprejete tudi druge resolucije glede redukcije oboroževanja in razorožitve, mednarodne kontrole oboroževanja in znižanja izdatkov v vojne svrhe v vladnih proračunih.

Dasi so nekateri govorniki, zlasti Vandervelde, član belgijske vladne, govorili z revolucije v slučaju vojne, so sprejete resolucije naglašale, da bodo morali delavci prevzeti kontrolo nad političnim in ekonomskim položajem, ako ne bodo vladarji kapitalističnega sveta v kratkem rešili krize.

Fenner Brockway, voditelj britske neodvisne delavske stranke, in poljski delegat Erlich sta predložila resolucije, v katerih je rečeno, da je čas takaj, ko je treba apelirati na delavstvo, ne pa na kapitaliste, ki kontrolirajo razorožitveno konferenco. "Bilo bi smešno," se glase resolucije, "ako bi se delavstvo zanašalo na kapitalistične sile, da se bodo izrekle za razorožitve. Delavstvo mora vzeti vprašanje vojne in miru v svoje roke in razviti iz borbe proti oboroževanju in vojni proletarsko revolucijo."

Moje spet požrlo enega letalca
London, 6. jun. — Stanislaus Felix Hausner, ki je zadnji petek zjutraj poletel iz New Yorka proti Varšavi, ni prišel v Evropo. Upanja, da pride, je izgubljeno.

Nov način deflacijske plače

Zupan odločil vse mestne uslužbence in oddal delo najnižjim ponudnikom

Minneapolis, Minn. — V bližnjem mestecu Hastingsu imajo župana Charles Luciusa, ki izvaja v praksi ameriški izrek, "naj pes požre psa." Je prve vrste robustnež, ki med politiki nima para. Do delavcev nima niti najmanjših simpatij, kar je dokazal za deflacijske plače vseh mestnih uslužbenecv na strogo trgovski način.

Na svojo stran je pridobil mestni svet, ki je prekladal vse zakonske določbe glede plač, nato pa objavil vsa mesta uslužbenecv in delavcev izpraznjenim ter naznanil, da bo uposil na njih mestih le tiste, ki so pripravljeni delati za najnižje plače.

Prosilce za posamezno službo ali delo je vprašal, za koliko so pripravljeni delati. Tisti, ki so dali najnižjo ponudbo, so bili nameščeni. Policajce, ki so prejimali po \$135 na mesec, so izpodrinili tisti, ki so se ponudili za \$100 plače. Ob službo je prišel celo cestni pometač, ker je bil nekdo pripravil delati za \$50 na mesec. Vse ostale plače so bile reducirane za polovico. Nekoliko uslužbenko, ki je dobivala \$75 na mesec, je izpodrinil njen sin, ki se je ponudil za \$45.

Zupan Lucius je bil izvoljen 2. maja in takoj pričel z "revolucijo."

Ameriška tobačna firma zapira svoje tovarne na Kubi

Havana, Kuba, 6. jun. — L. S. Houston, predsednik Henry Clay Bock & Co., je formalno obvestil vlado, da je eksekutivni odbor te družbe definitivno zaključil, da bo ustavil obrat v vseh svojih tobačnih tovarnah na Kubi. Kubanska vlada je apelirala na firmo, naj ne podvzame tega koraka, toda njen apel je bil ignoriran.

Kompanija bo preemestila svoje tovarne v Florido. Houston je dejal, da je kompanija lansko leto napravila izgubo 30 milijonov dolarjev. Pritožil se je, da ni mogel pregovoriti 24,000 delavcev na sprejete redukcije mezd za deset odstotkov, nakar se je družba odločila za preemestitev svojih tovarn.

"Drugi največji vir vladnih dohodkov je popolnoma uničen," je izjavil Octavio Zubizarreta, kubanski minister za zunanje zadeve, ko je bil informiran o odloku.

Kandidat za smrt podri hišo in prišel v ječo

Chicago. — Leroy Fox je zadnje nedeljo sklenil umreti. Svojo ženo je poslal nekam na obisk, napil se je "munšajna" in nato odprl plin v kuhinji svojega stanovanja v hiši 4853 N. Lincoln st. Uhajajoči plin se je po hitro ugal in sledila je eksplozija, ki je demolirala hišo, v kateri je 24 stanovanj. Vsi stanovalci so se morali izseliti. Škoda znaša čez \$4,000. Fox, ki ga je razstrelba le malo opajala, je bil odveden v zapor. Mož je star 53 let in dolgo časa je že brez dela.

Aretacije stavkarjev

Denver, Colo. — Policija je v zadnjih dneh aretirala večje število delavcev, ki so zastavkali na polju sladkorne pese. Stavka je protest proti brezobzirnemu izkoriščanju, ki pri naša sladkornim družbam velikanke profite.

REPUBLIKA ČILE DOBILA SOCIALISTIČNO VLADO

Armada podpira revolucionarno junto. Nova vlada izdala manifest, v katerem obljublja socialne reforme in obdobje visokih dohodkov

Santiago, Čile, 6. jun. — Revolucionarna junta, kateri načeljuje Carlos Davila, bivši poslanik v Washingtonu, je prošlo soboto strmoglavila vlado predsednika Montenera. Uspešna revolta je bila izvršena v enem dnevu in brez velikega krvolictva. Ubite so bile samo štiri osebe in krog 50 ranjenih pri izgredih pred predsednikovo palačo.

Davila je postal začasni predsednik in takoj naznanil, da je Čile postala socialistična republika. V novem kabinetu sta tudi dva komunisti. Revolucionarna junta je včeraj objavila manifest, v katerem poziva vse sloje, naj ji pomagajo pri uvajanju potrebnih socialnih reform.

Program nove vlade ogroža inozemski kapital in lastnino. Gotovo je, da bo razpustila ali pa reorganizirala močnega inozemsko kombinacije, med temi korporacije Cosach, ki jo kontrolirajo Američani.

"Vlada priznava, da je glavna dolžnost garantija življenjskega obstanka vsakemu posamezniku," se glasi manifest. Obljube, ki jih je dala delavstvu, bo izpolnila. Tekom reorganiziranja ekonomske strukture bo gledala, da ne bo noben državljan trpel pomanjkanja.

Distribucija živil bo prišla pod kontrolo delavskih organizacij. Nikdo ne bo lačen, raztrgan ali brez strehe. Vlada priznava, da ima lastnina socialno smotrenost in mora služiti ljudskim interesom. Posebni ekonomski komitej bo prevzel kontrolo nad procesom produkcije in distribucije. Vlada bo kontrolirala notranjo in zunanjo trgovino in pri tem bo gledala samo na ljudske interese. Napela bo vse sile, da reši svoje prebivalstvo jarma, katerega mu je napravil mednarodni kapitalizem."

Magnat bi rad videl diktatorja v Beli hiši

South Bend, Ind., 6. jun. — Owen D. Young, načelnik direktorskega odbora General Electric Co., je v svojem govoru pred dijaki univerze Notre Dame naglašal potrebo, da se da predsedniku Hooverju večja oblast, kar naj bi pospešilo reševanje ekonomskih problemov v tej deželi. Dejal je, da sistem ameriške demokracije dobro funkcionira v normalnih časih, ne pa v krizi kot je sedanja. Politična moč je razdeljena, toda sedaj Združene države potrebujejo centralno avtoriteto in močne osebnosti na čelu vlade, da se dežela izvleče iz krize.

Smrtne obsodbe v Rusiji

Taškent, ruski Turkestan. — Trinajst moških in dve ženski so bili 4. t. m. obsodeni na smrt, ker so oropali tovarni vlak.

Vojni veterani se upirajo

Zagrozili so s pasivnim odporom. Armada bivših vojakov naruča

Washington, D. C., 6. jun. — Armada vojnih veteranov, ki je prišla v Washington z zahtevo glede izplačitve bonusa, je včeraj zagrozila s pasivnim odporom, ako jih bo policija skušala s silo izgnati iz mesta.

V Washingtonu je zadnje dni prispelo več tisoč vojakov, drugi so pa na poti. Ko je policija zagrozila, da jih bo odvedla 60 milj iz mesta, so se veterani odprto norčevali iz nje. Izjavili so, da so proti vsakemu nasilju, toda vseno nameravajo ostati na svojem mestu, pa naj se zgodi karkoli.

Chicago, 6. jun. — Grupa dvesto vojnih veteranov, ki je prošlo soboto prispela v Chicago z zapada, je bila zelo nezadovoljna, ker ni bila gostoljubno sprejeta. Armada je "bukupirala" Grant park, pozneje pa se je odpeljala proti Hammond, Ind., odkjer bo nadaljevala svojo pot proti Washingtonu.

Bunk o zaposlitvi delavcev

Rochester, N. Y. — Poročila o velikem uspehu kampanje Ameriške legije za zaposlitev milijon delavcev vsebujejo devet desetink bunta, eno desetinko pa resnice. V zadnjih par mesecih je bilo ameriško časopisje preplavljeno s tem bunkom.

Kako uspešna je kampanja legije, kateri so se pridružile tudi nekatere unije, pokazuje vest o Utici. Časopis so poročali, da je legija v tem mestu prekrbela delo 80,000 brezposelnim, vega prebivalstva pa so pri zadnjem ljudskem štetju našli v Utici 101,000.

Tudi številke o zaposlitvi v Rochesterju so pretirane. V resnici je bila kampanja legija velik fiasko. Dala je le priliko kapitalističnim urednikom, ki o brezposelnosti večinoma molče, da so rastresali bunk v svojih časopisih in predli mrežo preko oči čitateljev.

Bankirji odgovorni za redukcije

New York. — Na konvenciji National Women's Trade Union lige je državna komisarka za delo miss Frances Perkins rekla, da so bankirji odgovorni za vse redukcije v deželi. "Bankirji so bolj histerični vlad depresije kot kdo drugi," po mnenju Perkinsove. "Z inistiranjem na redukcije plač so prej bankirji tisti element, ki praktična smotno ekonomijo, kot pa voditelji industrij."

Letalka Putnam v Franciji

Pariz, 6. jun. — Amelia Earhart Putnam, Američanka in prva ženska, ki je sama preletela Atlantik, je obiskala Francijo, kjer so jo sprejeli in odlikovali s takimi častmi kakor Lindbergha pred petimi leti.

Argentina ustavipla pošiljanje denarja iz dežele

Buenos Aires, 6. jun. — Vlada argentinske republike je s finančnim dekretom prepovedala odposiljanje denarja iz dežele, izvzemši plačil za najnujnejše potrebe.

KANADA PODRŽAVILA INDUSTRIJO RADIA

Parlament zaključil zasedanje. Vlada ima proste roke za reševanje brezposelnosti

Ottawa, Kanada. — Predno se je kanadski parlament razšel na poletne počitnice, je sprejel predlogo za poddržavljenje radiiindustrije v Kanadi. Vlada bo zgradila ali pa prevzela radiopostaje križem države in oddajala radioprograme.

To vladno podjetje bo vodila komisija treh članov. Plača predsednika je določena na \$10,000 na leto, ostalih dveh članov pa na \$8,000 za vsakega. Poddržavljenje je priporočala posebna komisija, ki je bila imenovana pred letom in je bilo sprejeto brez opozicije.

Razen te zakonodaje je bilo zasedanje parlamenta sterilno. Vsa važnejša zakonodaja je bila odložena na prihodnje zasedanje vlad britske imperijske ekonomske konference, ki se bo vrnila v tem mestu prihodnje poletje.

Parlament je reduciral plače vsem državnim uslužbenecv za 10%. Od tega so izvzeti le vojski, častniki, vojski letalci in policija — vsi gardisti, katerih lojalnost potrebuje kapitalizem za vzdrževanje "reda". Vladi pa je parlament dal proste roke glede pomožne akcije brezposelnim. Edini pogoj je, da vlada preneha s javnimi deli in mesto teh razvije sistem direktne pomoči. Pričakuje se, da bo zvezna vlada v to svrbo prispevala 75%, ostalo pa provinco.

Poslanec Gardner je tudi zahteval, da vlada prevzame Beauharnois elektriško družbo, ki je pred par leti prispevala obema kapitalističnima strankama nad milijon v kampanjske svrhe. Odkritje tega škandala je napravilo v deželi veliko šuma, ki se še zdaj ni polegel. Dasi Gardner ni uspel s svojo zahtevo, je objubil prinesiti svedo na dnevni red na prihodnjem zasedanju.

Delavke izvojevale prisiljanje unije in zvišanje plač

Boston, Mass. — Kratka vendar pa efektivna stavka je prinesla dvesto šiviljam pri Shelbourne Shirt kompaniji prisiljanje unije in zvišanje plač. Stavko je vodila Amalgamated Clothing Workers unija. Pred stavko so nekatere delavke zaslužile po tri in štiri dolarje na teden, nova minimalna mezd pa je \$13.75 na teden. Stavkaricam so bile priznane tudi nekatere druge zahteve.

Amerika je lani posodila Evropi 765 milijonov

Washington, D. C. — Ameriški bankirji so v letu 1931 posodili raznim koncernom in vladam v Evropi \$765,000,000 v notah za kratek rok. V istem letu so tujezemci dvignili iz Amerike eno milijardo in 275 milijonov dolarjev v vlogah in kratkoročnih investicijah, med tem ko so Američani dvignili iz tujezemstva le \$510,000,000.

Poostritev ekonomske krize

Hooverjeva "zdravila" ne pomagajo, kar dokazujejo bančni polomi in bankrotirane trgovine

New York. — (FP) — V zadnjih tednih se je finančna in ekonomska kriza, ki pretresa temelje kapitalističnega sveta, posušila. G. E. Anderson, ekonomski voščak, piše v listu New York Herald-Tribune, da vladna rekonstrukcijska finančna korporacija, katere je bila ustanovljena s namenom, da podpre obstoječo finančno in gospodarsko strukturo, ni ublažila situacije.

Bančni polomi, ki so nekotiko padli v februarju in marcu, so pričeli naraščati v aprilu. \$6 bank s vlogami \$35,000,000 je zaprl vrata v aprilu. V istem času se je tudi industrijski položaj poslabšal.

R. G. Dun & Co. je objavila poročilo, iz katerega je razvidno, da je v mesecu aprilu propadlo 3,146 trgovin širom Amerike, ki so predstavljale premoženje nad sto milijonov dolarjev.

Skrbna študija faktov kaže, da produkcija nasaduje v vseh industrijah, saeno pa narašča brezposelnost v zvezi s mesnimi redukcijami, ki potlakajo življenjski standard delavskega razreda navzdol. Zvezni delavski departament pravi v svojem poročilu, da je zaposelnost v mesecu aprilu padla za 2.7% izplačane mezd pa za 5.6%.

Rockefellerjeva družba sopesi utrgala plače rudarjem

Denver, Colo. — Rockefellerjeva Colorado Fuel & Iron kompanija je svojim rudarjem sopesi znižala plače za 15%. Pred nekaj meseci so jim bile znižane za 10%. Njeni premožniki se nahajajo večinoma v južnem delu države.

Plače so utrgali tudi operatorji v severnem delu, nakar je rudarska unija posvala državnc industrijsko komisijo, naj nastopi proti redukciji. Komisija je svedo preiskala, obsojila redukcijo in operatorjem svetovala, naj sklenejo pogodbo s rudarji. Ker ima komisija le "posvetovalno" moč kadar gre za interese rudarjev, so operatorji ta nasvet ignorirali.

Ko je bil Rockefeller prolic silno intervjuvan v svojem letovišču v Floridi, je poročevalcem rekel, da ni "nobenega varoka za vzpurnjenje" vlad krize. Njegovi rudarji so drugačnega mnenja, ker jim grozi še traji boj za obstanek.

"Protekcija ameriškega doma"

Texarkana, Ark. — Ker niso moge dobiti dela niti podpore od dobrodelnih organizacij, so se tri belopoltno ženske naselile v zamorskem distriktu, kjer so jih razmere pognale v prostitucijo. Ženske so želele pri sebi tri podhranjene otroke.

Naprav časopisnemu poročevalcu so izjavile, da so zapustile svoje može v Hot Springsu, Ark., radi preprirov, ki so izvirali iz revščine. Potovale so peš v Texarkano v pričakovanju, da bodo tam dobile delo, toda naletele so na razočaranje, kajti služka ni bilo nikjer, nakaar so se vrgle v prostitucijo, ker ni bilo drugega izhoda.

Pomorski ognjenik bijuje

Mexico City, 6. jun. — Tukajšnji zvedenci domnevajo, da silen potres v Mehiki, ki je v zadnjih par dnevih povzročil smrt okrog 400 oseb in uničil mnogo bivališč, izvira iz aktivnosti velikega vulkana na dnu Pacifičnega oceana.

KRITIČNA POLITIČNA SITUACIJA V NEMČIJI

Socialisti napovedali boj aristokraciji, ki se je povzpela na vladno krmilo. Nemška republika v nevarnosti

Berlin, 6. maja. — Socialisti, hrbtenica nemške republike, so objavili progias, v katerem napovedujejo aristokraciji boj do konca.

Socialistična stranka je izdala svoj progias potem, ko je Franz von Papen, bivši kaiserjev agent v Združenih državah in načelnik nove "fevdalne vlade," objavil svoj politični program. V tem programu je napadel parlamentarno demokracijo in obtožil republičansko vlado, da je omajala moralne sile nemškega naroda.

Von Papen je izdal svoj program po objavi Hindenburgove naredbe, a katero je razpustil parlament.

Socialni demokrati so odgovorili na izzivanje v svojem glasilu Vorwaertsu. "Proklamacija nove vlade," pravijo socialisti, "je napoved vojne. Bitka med baroni in ljudstvom je neizogibna. Šele po porazu očajne aristokracije bo ustvarjena podlaga za enotnost nemškega naroda."

Politični opasovalci pravijo, da je situacija zelo nevarna in da republiki proti velika nevarnost, kajti očitno je, da se Nemčija povzra v dobo črne reakcije. Nekateri napovedujejo povratek monarhije in bivšega kajsarja, drugi pa spet menijo, da bodo položaj izrabili fašisti v svojo korist in postavili Hitlerja na krmilo Nemčije.

Sirijsko celo govornice, da se bo Hindenburg ob svoji 85-letnici odpovedal predsedništvu in tako napravil prostor bivšemu kronprincu. Te govornice so vladni krogi sicer takoj sanikali, toda možno je vse.

Nova vlada še ni nasmnila datuma novih volitev, katere morajo biti v smislu ustave raspisane v teku šestdesetih dni. To je dalo povod govornikom, da se bo vlada skušala izogniti ustavnim določbam glede volitev, ker se boji poraza.

Dvajset let zapora je ponoči

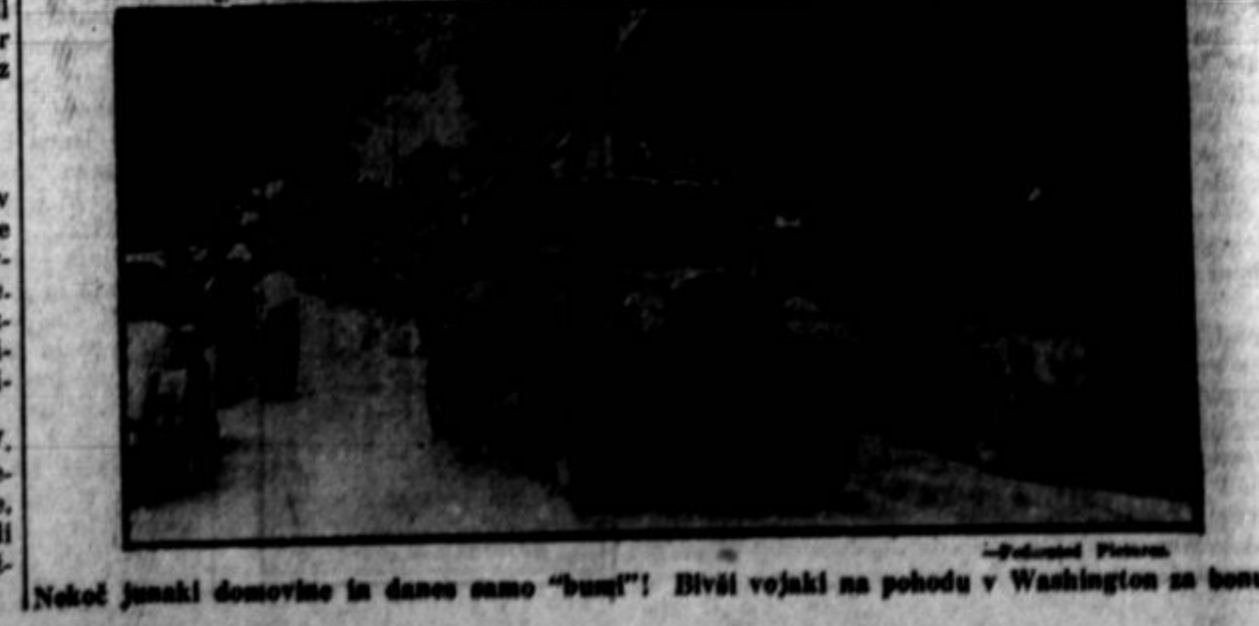
Chicago. — Čudna kazen je zadela Johna E. Mellisha iz St. Charlesa v okraju Kane. Obsojen je bil na 20 let zapora, toda v ječo bo hodil le spat ponoči, podnevu bo pa — pod policijskim nadzorom — delal v svoji delavnici, v kateri izdeluje teleskopične leče, ki so velike važnosti za astronomsko znanost. Mellish je bil obsojen na obtožbo svoje žene, da je zlorabil neko 15-letno deklico. Sodnik je rekel, da je to izreden slučaj. Zločinec je obenem ženin, ki ga človeška družba ne sme zavreči. Da se oddolži družbi za svoj zločin, bo sprot ponoči, podnevu naj pa kot ženin nadaljuje svoje delo, za katero naj prejema popolno plačo.

Tujerodec izgubil službo v Turčiji

Angora, Turčija, 6. jun. — Deset tisoč tujerodcev, ki žive v Turčiji, je včeraj izgubilo službo, ko je parlament sprejel predlogo, da morajo biti vsi delavci državljani. Briveli, natakariji, šoferji, groceristi, godbeniki, igralci in plesalke v kabaretihi so prizadeti. Ti poklici so pridržani za državljane.

Bitke med fašisti in komunisti v Nemčiji

Berlin, 6. jun. — Vasi Buchholz, Reinickendorf in Eberswalde so bile včeraj pozorišče bitke med fašisti in komunisti, pri kateri je bilo nad dvajset oseb ranjenih in več kot tristo aretiranih. Vse te vasi so v bližini Berlina.

Nekot junaki domovine in danes samo "bunji"! Bivši vojski na pohodu v Washington za bonus.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASLO IN LISTINA SLOVENSKE NARODNE POSPOBNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Subscription rates for the United States (except Chicago) and Canada \$2.00 per year, Chicago and Europe \$1.50 per year, foreign societies \$1.00 per year.

One dollar per annum - Remittances in U.S. dollars.

Advertising rates on application - Manuscripts will not be returned.

Published by the Slovene National Benefit Society, 201-23 South LaSalle Ave., Chicago, Illinois.

Oblaki fašizma

Nemčija je stopila korak bližje k fašizmu in Amerika naredi prvi korak prihodnje zimo — če večina volivcev v prihodnjem povsembrnu ne naredi radikalnega preobrnja. Fašistična znamenja se prihajajo.

Pred dobrimi desetimi dnevi je imel predsednik Hoover tajno konferenco v Beli hiši s tridesetimi uredniki največjih kapitalističnih dnevnikov in dežel. Konferenca je trajala čez polnoč in kaj so govorili, ni znano. Govorci so marsikaj. Nekdo poroča, da je Hoover apeliral na urednike, naj s svojimi časopisi pritiskajo na kongres, da sprejme davek na blago (sales tax), ki je najboljši davek za ameriške bogataše.

Nekaj dni kasneje je Hoover stopil osebno pred senat — prvič v svoji predsedniški službi — in prosil za davek na blago. Senat je je poslušal in takoj nato je zagnal predlog davka na blago v koš in sprejel mehanico davkov na nekatere produkte, največ pa davka na dohodke. Hoover je pogorel — in če je v tem času še podpisal novi davčni zakon, je to storil s kličim obrazom, ker si ni mogel pomagati.

Med tam je pa bilo nekaj drugega, kar je zelo značilno za tisto tajno konferenco urednikov v Beli hiši. Walter M. Harrison, urednik dnevnika "The Oklahoma City Times," je takoj, čim se je vrnil s konferenca v Beli hiši, napisal in objavil članek, v katerem pravi, da je dobil v Washingtonu definitivno vti, da se bliža čas, "ko bodo vsi rodoljubni Američani pozvani k orožju v krizi, ki bo večja kot je bila svetovna vojna."

Dalje piše: "Poklicani bomo, da pod praporjem predsednika Hoovera izvedemo nujnostni program, ki bo moral biti izvršen hitro, če hočemo potegniti Ameriko nazaj s roba prepada. Predsednik bo zahteval, da vse linije političnih strank popolnoma izginejo in senatorji ter kongresniki morajo pozabiti na posledice s estradom na njihovo bližnjo politično bodočnost; pred nami bo morala biti le ena centralna ideja. Za igranje na goali ne bo več časa, ko Rim gori..."

Smisel članka je jasen. Tu gre za fašizem, pure and simple. Če bodo "rodoljubni Američani pozvani k orožju, da hitro izvedejo nujnostni program, ki ne bo poznal političnih linij," tedaj je jasno, da gre za uredniški oblaki s posledico diktature. Vprašanje je le, dal so to "centralno idejo" sprožili uredniki kapitalističnega tiska ali jo je iznenil inženir Hoover.

Drugi odmev tiste tajne konference v Beli hiši je prišel iz St. Louisa. Paul Y. Anderson, poročevalec dnevnika "The St. Louis Post-Dispatch", je dejal na nekem zborovanju, da pričakuje, da se prihodnje zimo organizirajo "čuželji odbori" in bankirjev in podjetnikov, ki bodo poakusili uzurpirati vlado.

Se en odmev je. Zadnji četrtek je kongresnik Black, demokrat iz New Yorka, predlagal v nižji kongresni aborneli, da kongres imenuje "national recovery committee", ki bo imel oblast, da lahko izpremlja zakone v času, ko bo kongres na počitnicah. V ta "ozdravitveni odbor" naj pridejo predsednik Hoover, bivši predsednik Calvin Coolidge, Alfred S. Smith iz New Yorka in eden republikanaki ter eden demokrataki senator. Kaj drugega naj bo to kot diktatorski odbor? Ako kongres sprejme ta predlog — kar se ne bo zgodilo, ker po ustavi nima te pravice — tedaj se odpove svoji zakonodajni oblasti in ustava bo bankrotirala.

Vse to dokazuje, da so vladarji Amerike že obupali nad starimi relikvimi metodami in lotevajo se jih skomine po fašističnih metodah diktature. Posamezni klici, ki še dajl časa odmevajo po deželi, da Amerika "potrebuje Musolinija", niso prazna marnja; za temi klici je odločna želja. Tu se vidi, koliko dajo "prvi državljani" na "svete ameriške institucije." Kapitalisti bodo prvi, ki jih pogazijo v prah kakor hitro jim pojde za nohte. Fašizem v Evropi je danes dejstvo, s katerim bridko računajo vsi zagovorniki demokracije. Fašizem v Ameriki je prav tako mogoč, kajti bližne razmere, ki so porodile fašizem v Evropi, so tudi tu na delu — tu bolj kot kje drugje na svetu.

Glasovi iz naselbin

Zanimive besedilke iz raznih krajev

Iščejo se New York. — Podpisani jugoslovanski konzul v New Yorku želi zvedeti za naslove stedečih oseb: Robert de Franceschi, išče ga sorodnik. Tom Hughes Smith Minoti, išče ga polbrat. Živo Nebrigić, išče ga družina. Petar Savo Devetaka, išče ga žena.

Jakob Lešković iz Jakabčine, išče ga sodišče, dali je živ ali mrtev. Gjuro Gjurašić, išče ga brat. Marko Mešković, ki je baje umrl. Kje in kdaj? Gjuro Bertić, išče ga županstvo v Preseki. Jure Vrkljan Ivanov, išče ga žena in sin.

Karl Rebek, išče ga družina. Branko Lončarević, išče ga mati. Vilim Ber, ki je baje umrl. Kje in kdaj? Matija Vinter, išče ga nečakinja.

Gori navedeni se prosijo, da se javijo v svojem interesu, ali pa da javijo njihove naslove tisti, kateri za nje vedo, na slednji naslov: Royal Yugoslav Consulate General, 1519 Broadway, New York City.

Radoje Janković, gen. konzul. Pravišče koncertiranja Springfield, Ill. — Depresija, slabi časi in vse, kar je v zvezi s sedanjo ekonomsko in industrijsko krizo, nam je predobro znano vsem delavcem. Lahko pa pride še huješe. Mnogo huješe ne bo, priti bo moralo do kakšne spremembe ali preobrnja, kajti ljudje ne bodo trpeli na vse čase, da bi so voljni prenašati mnogo gorja.

Leta 1905 me je pot nanesla v državo Oklahomo v nako premo-garako naselišče. Delo ni bilo ravno teško in plača tudi ne preslaba, 75c od tone premoga. Mánarska organizacija je bila takrat v tistih krajih močna in vplvna. Marekateri rojak si je takrat priličan stotak ali dva, in mnogi so jih pobijali v staro domovno (zakar se še danes kažejo), drugi so vlagali denar v banke in depresija leta 1907 nas ni nadlegovala. Takrat je tudi bilo vse še bolj poceni kot danes. Sakonov tam ni bilo, ker je bila delava še takrat suha.

Delo brez plače je bil hud udarac za našega sloveka. Indijanci so imeli nako svojo plačo. Povsili so ji "čokto." Za njihov "čokto beer" so delali kajpak na skrivaj. Seveda so tudi naši rojaki kuhali svoje pivo iz stolbenega jedmena, amelja in sladkane. Rabili so tudi koruzo in druga podobna šila in zmesi. In skraj je bila tista plača boljša kot je danes "homebrew." Naši rojaki so svojo plačo naslivali za "čokto" po indijanskem imenu. Ekdume se, da je bila tista plača zakonito prepovedana, pa so jo vseeno skrivaj izdelovali prav kot danes delaje same plače kljub zvezni prohibiciji.

Tam so me najbolj zanimalo domaćinke. Nekateri so tobak švedle, stare in mlade, kakor v starem kraju kakšen hlapec, druge pa so ga kadile prav po moško iz koruznih pip. Kompanijske kolibe ali hišice so bile postavljene na vaako stran kame-nitega hriba. Bile so še precej lične in imele so po dve ali tri sobe. Večina teh hišic je bila podstavljena. Stale so na stebrih. Pod hišicami v dolini je bil potok, nad hišicami pa so sijale skale poračene s hrastovim drevjem in grmiteljcem. Iz tega naselišča se ni videlo drugam kot v nebo. Čitali smo G. N. in G. S. Ob volitvah so nekateri domačini tudi agitrali za socialistično stranko. Kompanijski tečki ponjli so bili vprašani na volilni dan v voz, da so volilce peljali na volišče. Seveda so nam še prej povedali koga moramo voliti. Po volitvah ni bilo boljše in ne slabše.

Kot sem že omenil, da so hišice bile postavljene na hriba, je v sobe često dobila pot ranaa golanca in tudi škorpioni ter kače. Da, pod hiše pa so radi v hladnih nočeh prišli tudi prašiči. To je bil včasih cel "koncert," v katerem je sodelovala razna golazca in delala prašičem kra-

tek čas. Zgodilo pa se je, da so prašiči v svojim grizenjem skoro izpodmaknili stebrišče moje kolibe. Zato sem se bil odločil, da naredim konec njihovim nočnim eskapadam pod mojo bajto. Pripravil sem si gorke vode, da jih poskropim in tako preplašim, da mi ne spodnesejo bivališča. Tako sem tudi storil, pa so kaj hitro ubrali in šli iskati svetlje menda pod katero drugo kolibo v naselišču.

Tako bo konec prašičjega koncertiranja, s katerim so mi kalili nočni mir in spanje, sem si mislil. Pa mislite, da je moje "škropenje" kaj izdalo? Kaj še! Čez dobre pol ure so že spet prišli, pa še več jih je bilo kot prej in so mi vso noč spet nagajali, da nisem mogel spati celo noč. Prihodnje jutro sem se odpravil k rovakemu supru, kateremu sem potožil nadlego in razjasnil situacijo. Poslal je dovolj dila, s katerimi sem obil stebrišče pod kolibo, da niso prašiči več mogli spodaj. Na ta način sem se bil rešil prašičje nadlege, toda še večkrat potem so me sanje mučile, da krulijo pod kolibo nadležni krulježi. — A. Gorez.

Poročilo z zbora JSZ Bridgeport, O. — Zbor JSZ je potekel v lepi harmoniji, in kaže, da bo šlo delo za organiziranje jugoslovanskih delavcev v soc. stranko s podvojeno silo naprej. Kansas kaže, da bo šla tamošnja mladina na delo. Ravno tako drugod — Johnston, Pa., Detroit, Cleveland in Chicago, Milwaukee pa sploh ni treba poudarjati.

Govori in referati sohr. Hrvatov in Srbov za zopetno skupno delovanje JSZ so bili zelo dobri. Posebno sohr. Sostarich je povdarjal kako so bili on in vsi drugi hrvaški delavci zaslepljeni po komunistih, da je prišel raskol. Ampak on je sprevidel njih taktiko, da je škodljiva napreduju delavstva. Ne samo on, še več drugih. Sedaj bodo gledali in delali, da gredo zopet skupno na delo za pridobitev vseh Hrvatov in Srbov v JSZ.

Potek zbora ne bom opisoval, ker to vem, da bodo storili drugi. Moram pa poročati o uljudnosti in delu naših sohr. in soderušin in somišljenikov v Milwaukee začasna zbora. Ampak njihove dalo in delo mestne uprave v Milwaukeeju in West Allisu se ne da popisati. Svet je tako na vrsticu, da mu lahko pojasnjuješ in pišeš in ti ne bo verjel. Pač pa, ako bi bil toliko mogočen, da bi mogel popeljati

vsa nasprotnike soc. gibanja v mesto Milwaukee, da bi se sami prepričali, kaj store lahko socialisti, ako se jih izvoli v uradniško mesta, potem bi bilo delo organiziranja lahka stvar. Tako bo še stalo mnogo dela in agitacije, predno se bo dalo maso prepričati, da edina rešitev za nas je v soc. stranki.

Dostikrat si ališal, da samó takl, ki so brez dela ali kaj podobnega, silijo v pokret. V Milwaukeeju so trgovci in drugi naši veljaki, ki delajo in žrtvujejo za pokret. Tam se ne gleda kdo si, v katero cerkev greš, ampak glavno je, da delaš za organiziranje proletariata. Tukaj pri nas, kjer se bore premozarji za svoje pravice, so jim poslali deputije in vojake. Tam pa, ko smo šli na izlet, je bil na čelu šerif Benson in policaji na motornih kolesih so nas protektirali, da je šla povorka naprej, ne da bi se kje ustavila.

Kaka razlika med mesti! Podpirajo čez sto tisoč brezposelnih. Na mestni hiši je bil električni napis v pozdrav zboru JSZ. To je vse seveda naredila soc. mestna uprava s pomočjo naših sodrugov. Človeka nekaj pretrese, ko vidi vse to in občuje z našimi sodrugi, kako so uljudni v pogovorih za našo stvar in postrežljivi in nistem se mogle ločiti od njih. Delali so kot čebele za časa zbora. Šlo je vse delo izpod rok do pike, da se moras čuditi, ker so imeli vse tako urejeno. Nič ugovorov, ampak kot ura: eden to, drugi ono. Naše kuharice so bile urnih nog. Naše milwauške sodruginje so se izkazale kot marljivo delavke. Vsa čast jim!

Program: prvovrstne pevake točke, vse je bilo o. k. Deklari Puncer z "Našim mačkom" sta dobro naredili. Ker mora biti po resnem delu tudi malo zabave, za to so poskrbele sodruške kluba št. 1, ker so kos temu. Radelj je bil vedno na razpolago, tako tudi Ermenc in vsi drugi sodrugji, Zajc, Alpner, Novak itd. Nikoli ne bom pozabil 9. zbora v Milwaukeeju. Uljudnost naselbine mi bo vedno ostala v spominu. Mi pa pojdemo na delo, da se rimo sklepe 9. zbora.

Na potu domov smo se ustavili v No. Chicagu pri sohr. Frances Zakovec in še par drugih. Ogledali smo si zadržno prodajalno in dvorano. Nato smo šli v Chicago, si ogledali grad SNPJ in Proletarac, obiskali še par anancev in bi jih še več, ali ni bilo časa. Mi smo brezposelni, ampak dela v gl. uradu je pa preveč, in to radi depresije. Mi se jezimo na gl. uradnike, ampak le tisti, ki ne premišljijo, kaj govorijo ali pišejo. Gl. urad je v Chicagu, mi smo rastreseni in naša dolžnost je, da jim gremo na roko. — Joseph Sney.

—Federated Pictures.

Dr. A. D. Rockwell, najstarejši zdravnik v New Yorku — star 92 let — in iznajditelj električnega stola, ki se danes kesa nad to iznajdbo in pravi, da je smetna kazen le maščevanje.

Zapan zabava akcije od kongresa

Napoveduje nasilen prevrat vlade, ako kongres ne podvzame korakov za zaposlitev brezposelnih ali zvezno pomoč

Rockford, Ill. — Rockfordski župan J. H. Hallstrom je poslal pismo vsem hlllostim članom zveznega kongresa, v katerem zahteva, da zvezna vlada takoj podvzame drastične korake proti brezposelnosti. Pismu je priložil tudi resolucijo, v kateri mestni svet zahteva takojšnjo ustanovitve vladnega ekonomskega končila, ki bi kontroliral in vodil ekonomsko življenje dežele.

"Nahajamo se pred kompletnim polomom," pravi župan Hallstrom. "Prepreči ga lahko le takojšnja akcija kongresa." Nato opisuje razmere v Rockfordu, ki se ne razlikujejo od splošnih razmer v deželi in nadaljuje:

"Ljudje ne morejo in ne bodo hoteli vedno prenašati tega trpljenja. Stanje dežele je obupniško kot kdaj prej v zgodovini. Kongres in predsednik bi se morala zavedati resnosti krize in sprejeti potrebno legialacijo v tako velikem obsegu, da bi garantirala veliko zaposlitev in izboljšala situacijo med farmarji. "Ako vlada tega ne stori, bodo nam ostale le razvaline mest in kmetij.

"Vprašanje, o katerem mora kongres odločiti, je: ali je vredno ohraniti delo generacij in ali naj bo organizirana vlada sponsor ljudskih interesov, ali naj pa še nadalje v prvi vrsti protežira bogastvo in privilegirani razred proti širokim ljudskim plastem.

"Čas je prišel, da mora kongres odločiti, ali naj vsemogočni dolar še vnaprej vlada na račun človeških pravic, ki so popolnoma ignorirane."

Hallstrom, ki je bil pred razkolom vpliven in aktiven v socialistični stranki in je pred par meseci zopet pomagal reorganizirati socialistični klub v Rockfordu, napoveduje: "prihodnje zimo ali pa še prej kompletno derotalizacijo, če ne nasilen prevrat vlade," ako kongres ne podvzame drastičnih korakov za pomoč in zaposlitev brezposelnih.

Poleg ustanovitve narodnega ekonomskega sveta in apropiacij za direktno podporo, urgira resolucija mestnega sveta tudi splošno skrajšanje delovnika in zadostne plače ter zavarovanje proti brezposelnosti, "da se v bodoče ne ponovi strašna slika bede in obupa, ki je vidna na vseh krajih."

Smrt pisatelja knjige "Pod spovednim pečatom"

V Aigenu pri Salzburgu je umrl 80-letni bivši duhovnik in pisatelj Hans Kirchsteiger, avtor romana "Pod spovednim pečatom", ki je preveden tudi v slovenščino.

Pokojnik je bil izrazito borbeno narava in je zbudil pozornost javnosti, čim je prijel za pisateljsko pero in začel pisati romane, ki niso imeli tolike vrednosti v umetnostnem, kakor v tendenčnem pogledu. Na glas je pridobil slasti, ko se je razvedelo njegovo stališče do dogem katoliške cerkve. Zadnja leta svoje-ga življenja je preživel Kirchsteiger v samotni in odljudnosti.

Deljivost elektronov

Na Dunaju je imel prof. dr. Felix Ehrenhaft predavanje, v katerem je govoril o svojih eksperimentih, ki dajejo povsem drugačo sliko o bistvu materije, nego smo je vajeni. Ena izmed Ehrenhaftovih teorij je ta, da ni določenih najmanjših električnih nabojev in elementarnih kvantov enake velikosti. Ze na mikroskopično še dojemljivih telesih znane kemične sestave nastopajo naboji, ki so bistveno manjši od elektronov, o katerih je doslej veljalo naziranje, da so nedeljivi.

V svojem zavodu je učenjak že pred dvema desetletjema izumil metodo, ki omogoča tehtati deset bilijontink grama "teža" telesa. Ta telesa merijo komaj sto tisočinko centimetra in so haš še mikroskopično vidna. Vazno je tudi to, da je mogoče z Ehrenhaftovo metodo ta telesa opazovati cele ure in tivršiti na njih meritve pod različnimi pritiski, izmeriti velikost njihovih naboja, določiti zakone padca, ki veljajo zanje, itd. Pogoji za pravilnost rezultatov pa je ta, da so kompaktna, v svoji mehanični konstituciji enakovratna in kroglasta. Lahko bi imela drugo obliko, n. pr. bi bila lahko votla ali penasta, nepravilna po obliki, obdana s plinastim plaščem itd., Ehrenhaft pa misli, da so kroglasta in med seboj po naboju in drugem v ostalem nesliaka, kar je trdil o telesih že Leibnis v začetku 18. stoletja.

Da so najmanjša telesa okrogle oblike, je ugotovil Ehrenhaft z zelo težkimi, a zanimivimi poskusi. Proučeval je namreč zakone njihovega padca v različno zgoščanih plinih in je našel, da se vedejo v zgoščenem plinu tako kakor velika telesa v razredčenem. Za zadnji primer pa velja tako zvan Stokesov zakon, a le v primeru, da so telesa okrogla. Isti zakon velja za majhna telesa v zgoščenem plinu, torej morajo biti oblike v obeh primerih enake — okroglaste. To domnevo potrjujejo še drugi stvarni razlogi.

Ce je to res, pa pomeni, da se dajo električni naboji najmanjših delov po Ehrenhaftovi metodi direktno izmeriti, in sicer z veliko točnostjo. Nadalje je mogoče a merjenjem ugotoviti, da-li eksistirajo še manjši naboji nego so elektronski, kar je učenjak a svojimi raziskovanji že potrdil.

Lokavost subjekta

(Iz angleških listov.)

"Lahko je prepričati, da človek ne smrči," tako čitamo v neki tedenski medicinski razpravi. — Treba je po prvem odmoru oditi iz gledališča.

"Le malo ljudi je zmognih, da bi dobora spoznali povprečnega sodobnika," pravi duše-slovec. — Mož, ki je na konjaki dirki stal pred nami, se tega očividno ni niti najmanj zavedal.

"Drogove za svetilke na plin, kakršne imamo po mestu sedaj, bi bilo treba čim prej odpraviti," izjavlja arhitekt. — Isteza mnenja so tudi vsi kofarji.

"Vaša dragocena vaza je samo množina atomov," je zagotavljal znanstvenik. — Zato tudi skrbimo, da ji naša hišna nikoli ne ometa prahu.

Gospod, ki je nedavno slavil 100 let svoje-ga življenja, igra še vedno na klavirju. — Boje se, da se tega sedaj sploh ne bo odučil.

"Nov klobuk učinkuje pri ženskah kot vino," zatrjuje sodnik. — Tudi klobuk jim gre v glavo...

Šest oboroženih mož ni je ksililo pot v ameriško brezlično postajo. — Sreča jim ni bila. Šušljajeci bariton je medtem že zapustil slo-pje.

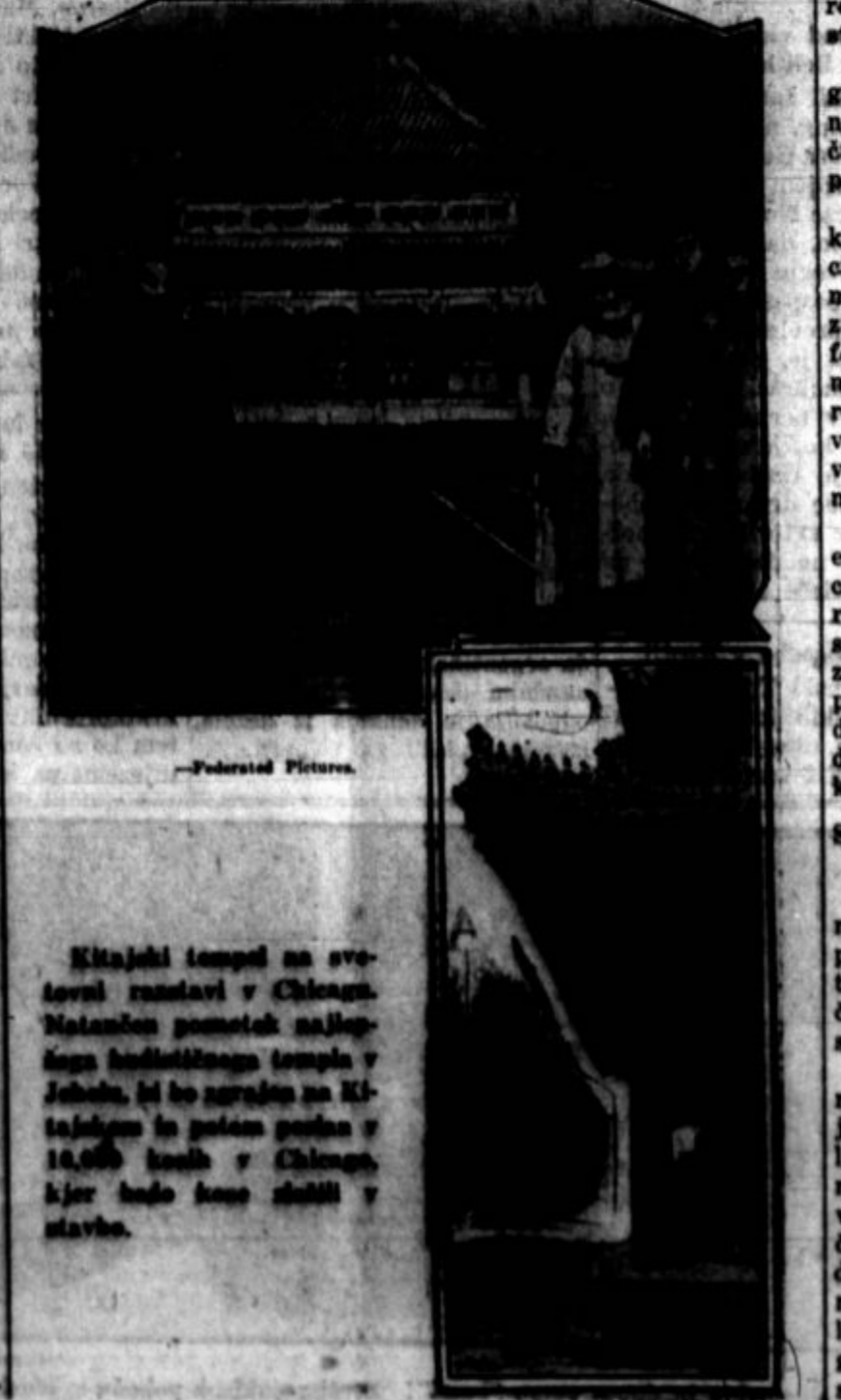
Nova restavracija v New Yorku je opremljena z umetnim drsališčem, velikim plesiščem, najmodernejšim basenom in krasno telovad-nico ter ima razen tega tudi kabaret in mod-no gledališče. — Govori se, da nameravajo v njej — da bo atrakcija še večja — streči tudi s jedili.

Novo sredstvo proti malokrvnosti

Nemški učenjak prof. Richard Seyderhelm je napravil v zadnjem času senzacionalno odkritje.

V krvi je neka snov, citagenin, ki ima to lastnost, da v določenih okoliščinah požene rde-ča krvna telesa iz mozgovine v krvni obtok. Od te snovi pa je le majhen del aktiven, večji del je v inaktivni stopnji, ki se pa da aktivirati po obsevanju s ultravijoletnimi žarki. Citagenin se da nadalje prideltati v obliki zastopine, ki je uporabna za injiciranje.

Seyderhelmovo odkritje je ogromne važnosti, ker pomeni s drugimi besedami, da smo dobili v roke novo sredstvo za zdravljenje krv-nih bolezni, med drugim malokrvnosti. Dose-danji poskusi so pokazali dobre rezultate pri vseh vrstah anemije, slasti pa tiste, ki izvira od pljučne tuberkuloze, raka, kroničnega za-strupljenja itd. Poskusnim osebom so uselno smanjšali število rdečih teles v krvi in ko so jih obsevali s ultravijoletnimi žarki, so se jim ta telesa čama od sebe pomnožila. Seyder-helm svoje poskuse še nadaljuje, ker hoče svo-je metodo izpopolniti tudi za zdravljenje slo-žeste (perniciozne) malokrvnosti, najhujše oblike te bolezni.

—Federated Pictures.

Kitajski tempel na svetovni razstavi v Chicagu. Nastanec pomenek najljubšega budističnega tempelja v Japahu, ki bo sgrajen na Kitajskem in postan postava v 18.500 kvadrat v Chicagu, kjer bodo kome stališ v slavje.

Ivan Jontes:

POTRES

iz kronike velike krize

Zidar je besnel. Klet je sina, trenutek njegovega spočetja in rojstva, obžaloval, da ga ni zadavil še otroka. Tisti dan se mu nihče izmed domačih ni upal približati, tako je bil razsrjen.

Potem se je pomiril ter resignirano poslušal ženo, ki je silla vanj, češ, naj vendar nekaj stori za sina, ki je prišel v ječo. Izprva ni hotel o tem niti ališati. Saj ni on kriv, da je prišel v ječo. Kaj ga je on nagovarjal, naj gre ropat? Njega naj bi bil poslušal, ko mu je zabijal, naj se kani postopanja in zapravljanja ter se potruži dobiti kakršnokoli delo, ko je bil še čas za to; ni hotel, le obregoval se je obenj, ker ga ni hotel več zalagati z denarjem. Naj trpi zdaj.

Navsezadnje se je pa omečil in v njem se je vzbudil oče. Z veliko težavo je dobil nekaj denarja, da je mogel najeti advokata za sinovo obrambo.

"Naj bo, pomagaj mu bom, kolikor mu bom pač mogel, da ne bo pozneje otreasal jezika, češ, lep oče, ki mi v sili ni hotel pomagati," je dejal pred domačimi. "Sicer ne zasluži te dobrote, toda naj bo; mogoče ga to spametuje, da nam ne bo še v bodoče samo v sramoto in pokoro kot doslej."

Nekega dne je Zidar obiskal zaprtega sina. Hotel mu je reči nekaj bodrilnih besed, da bi vedel, da ni osamljen v nesreči.

Sin je sprejel očeta hladno in v njegovih mračnih očeh se je zrcalila sovražnost.

"Kaj hočeš od mene?" je izustil neprijazno. Zidarja je zaskalelo v glavi. Kaj je to še njegov sin? Ali sin tako sprejema očeta, ki je prišel, da ga bodri in mu pove, da je pripravljen pomagati mu v stiski? Nu, tujec je to, njemu sovražen tujec . . .

Teško, nerada mu je šla z jezika beseda: "Johnny, zakaj si to storil? . . ."

Bolečina je zvenela iz Zidarjevega glasu, toda sina ni ganila in uporno je zasekal:

"Vprašuješ . . . ko vaš . . ."

V Zidarju se je nekaj brez hrupa zrušilo. Tako torej? Tudi sin, prav tako kot njegova mati, vrača odgovornost za vse nanj! Njega dolžijo vsega, on je po njihovem mnenju vse to zakrivil, kar jih je bil pripeljal v mesto . . . Kot da jim je hotel slabo, a ne dobro, in kakor da je on ustvaril razmere, ki so ga uničile, kakor da je on povzročitelj strašnega potresa, ki vse ruši . . .

Topli šar v Zidarjevih očeh je ugasnil; mrtvo, nebržno so zrle oči v sina in v prah, ki so postale čudno prazne, se je davil težek vzdih.

"Tako? . . . Prav . . ."

To je bilo vse, kar je še rekel Zidar pred sinom. Nato sta se razšla — kakor tujca, ki ne moreta trpeti drug drugega.

Od tistega dne dalje se Zidar ni več menil za sina. Pogovorov o njem ni maral. Tista topla ljubezen, ki se je bila vzbudila v njem in jo je nesel sinu v ječo, je skopnela kot spomladni sneg in sledu ni ostalo za njo. Srce se je izspraznilo, možgani so otopeli, Zidar je bil mrtev za svojega sina.

Johnnyjev zagovor je bil kratek:

Denar je hotel na vsak način dobiti, zlepa ali zgrda; zaslusiti ga ni mogel, ker ni bilo dela zanj, zato je posegel po tujem blagu.

Obsojen je bil na deset let življenja v kaznilnici.

Zidar je sprejel to vest a čudno, nenaravno mirnostjo. Z rameni je zmignil ter brezčutno menil: "Well, jaz mu ne morem pomagati . . ."

"Lep oče si!" ga je tedaj včepnila žena, ki ji je jeza proti možu, ki je bil po njenem mnenju kriv vseh nesreč, spet začela razburjati žolč. "Tvoj otrok je, pa se ti prav nič ne smili!"

Mož, ki je valed nesreč in neuspehov že popolnoma otopel, jo je začudeno pogledal:

"Kaj pa bevskaš nad menoj, koklja neumna? Kaj sem jaz kriv, da je prišel v ječo? Ali sem ga jaz poslal na zločinsko pot? Sam si je skuhal to kašo, zdaj jo bo moral tudi pojediti . . ."

Toda Marjeta se ni dala tako brz ugnati.

"Seveda si ti kriv, da je revež prišel tako daleč! . . . Ti, nihče drugi! Če bi nas ne bil privlekel s farme sem v mesto, bi gotovo ne bilo prišlo do tega . . . Pa nisi odnehal, trgoglavce bedasti, dokler nas nisi pripravil ob vse ter nas porinil v nesrečo! . . . Ob vse si nas pripravil, hčer si pognal z doma in sina v ječo! Tvoja trmoglavca neumnost nas je uničila."

Zidar je strmel v ženo kot otrok, ki ne more doumeti materinih očitkov.

"Kaj si znorela, Marjeta? Jaz da sem kriv . . ."

"Seveda, kdo drugi!" ga je rezko prekinila ona. "Na farmi . . ."

"Prosim te, ženaka, nehaj gobezdati o farmah in krivdah!" je usekal trdo Zidar, ki mu je v očeh gorela kri. "Mar meniš, da sem prodal farmo zato, da bi vse vzel hudič?! Vam sem hotel dobro, življenje sem hotel napraviti prijaznejše vam, zato sem vas spravil sem v mesto . . . Kaj morem zato, če se je vse zarotilo proti meni, če sem uničen? Saj dokler je šlo vse gladko kakor po olju, o, tako doigo me niste zbadali in prezirali . . . Sele potem, ko je zmanjkalo tisočakov za vas, ste se začeli usajati in peti tisto zopno pesem o farmi, da bi vas zlodej! . . ."

"Le nikar se ne delaj tako nedolžnega, ko nisi! Pamet bi bil rabil, ko je bil čas zato in ne bi nam bilo treba iti berač! Pa si v svoji brezumnosti vse zapravil!"

Ta očitek je Zidarja grozno pogrel. Mož se je spomnil vseh stotakov in tisočakov, ki so mu jih bili zapravili domači in v njem je vstal strašen srd.

"Veš, Marjeta, o zapravljanju pa kar molči!" se je krotil. "Malo pobrskaj po svojem spominu in videla boš, kdo je najbolj htel zapravljati . . . Ej, seveda, takrat se vam je zdel denar grozno poceni . . . O, norec sem bil pa res; ako bi bil pametno zadržnil možnjček, bi bil zdaj na boljem . . ."

Marjeta je skremžila obraz v jok: "Lepo je od tebe, lepo je to, zdaj nam boš pa še oponašal tiste cunje, ki si nam jih kupil . . . Da te le ni sram! . . . Uh, če bi bila vedela to preje, niti ene stvarce ne bi bila marala vzeti od tebe, stiskač oponašljivi! . . ."

Ženine besede so strašno vplivale na moža. Obraz se mu je nabrekli, na senclih in v očeh mu je gorelo in iz grla se mu je istrgal grozen krik:

"Baba . . . hudič! . . ."

Prati na rokah so se mu razklenili ter se sključili v počasne kljube, alčne krempljem zračnega roparja jastreba, se bližali Marjetinemu vratu, da je žena kamepela v strašni grozi, ki se je je hipoma polastila.

"Joj, znorel je, umoril me bo!" je kriknila v sebi in ta zavest nevarnosti jo je sunkoma odtrgala z mesta ter jo pognala v divjem begu skozi vrata.

"Znorel je, umoriti me je hotel!" je izdavila iz sebe vsa prestrašena, ko je pribegala k sosedu, kjer so jo začudeno gledali.

Zidarju pa so roke omahnile ob telesu kot mrtve in kot mrtvo ozvučile v sebi je razgibal težek vzdih:

"Čudno, da nisem še znorel . . . Tako čudno me grabi, da čutim, da me že objemlje blaznost . . . V glavi tako grozno kljuje . . . Kaj bi? . . . Ah, žganja . . ."

Zidar je pil, pil in v žganju vtopljal žalost in obup, klical smrt in preklinjal svojo usodo.

(Dalje prihodajce.)

nimi luskunami so ubili polet njihovih duhov in jih napravili za svoje lutke.

He, in potem se je pričel boj. Mož proti možu. Naše drobne, koščne pesti so se dvignile brez usmiljenja. In generali so vpili, suvali zdaj tega zdaj onega, poganjali svoje vojake s kletvijo, s prošnjem in z nasmehom v boj, iskali zanje skritih kotičkov, poveljali tako strastno, da se je kdaj pa kdaj slišalo celo v nasprotni tabor. O, prav gotovo, tako krutih generalov in vojske ni moglo biti tam, kjer se je bliškalo in grmel. Mi pa smo, polni vere v svojo mlado moč, govorili: "Ha, ko pridemo mi tja, jim pokažemo — Rusom in vsem!" Tako smo govorili v odmoru, kadar smo za pol ure sklenili premirje.

Potem pa so generali spet zapvili. Vojski sta se lotili v sovražna si tabora. Nastla je tišina. Plazili smo se drug proti drugemu kakor pošasti. Generali so šepetali. Zdaj pa zdaj se je začel hripav osoren glas. Nenaodoma se je razlegel oglušajoč krik. Trčili smo. Zadržaj pa je rezerva nabijala ključce z vžigalnicami kapicam, zabijala vanje žeblje in udarjala potem z njimi v debila ali v skalo, da je treskalo in vojskama vplivalo v dušo, obup, strah, pogum — da sta med neprestanim pokanjem kakor besni udarili druga v drugo. In veliki ključci so bili topot topovi, majhni puške. Po deset ključcev je streljalo, po dvajset vojakov se je bilo za zmago — in odnašalo pisane maroge in od pesti zadane bule in rane. Navsezadnje pa so Rusi le zmirom bili premagani. Tako smo odločili.

Gal stoji pred mano, beden, raztrgan, bos in gladen. Le zdaj ne more biti nič več general. Od tistih tovarišev, s katerimi je pred osemnajstimi leti doživljal svojo mladost, ga le malokdo še pozna. Morda je res kdo od njih opasan s sabljo in bo general.

Da, da, takrat smo se marsičesa naučili. Gladu, boja, zatajevanja vamega sebe, doseganja časti. Vodili smo prave vojake pred javno hišo, Madžare, Nemce, Poljake — od tam pa so nas napodili z bajonetji. Paglavce. In po trije smo spali v eni postelji, po deset v eni sobi, na tleh ali kjerkoli, z galiskimi in primorskimi begunci — in naš šepet je bil groza — in groze smo molili sredi noči, sredi noči prosili mater kruha, tistega črnega svinca, z raskavimi ovse-nimi luskunami polnega kruha. — Pa smo se šli naslednji dan bit — kri nam je zaplala — in zvečer smo utrujeni od bitke, od dolgih vrat avtomobilov rdečega križa in množice, ki so čakale kruha, polegli na svoja ležišča, zaspali in pozabili svet.

Pozabili svet? Sanjali smo o očeti in bratih, ki so jim puške padale iz okrvavljenih rok, sanjali smo o generalih, o topovih, o bombah in zastavah, se prebujali kdaj pa kdaj z občutkom ranjencev, da smo brez roke, brez noge — in potni, z davečo bolečino v prah in grlu iskali svojih udov, se tipali po nogah, rokah in glavi — ali jih imamo ali jih nimamo. O, to je bil vseodrešujoč, neskončen občutek sreče, ko smo se v temi pretegnili zdravi, z vsemi udi. Ta ali oni je na tleh sunil brata, primorskega ali galiskega tovariša, ga prebudil, se v temi zarežal in mu povedal, da hoče jutri biti general. To bo bitka. Udarili se bomo na planem, je šepetal. Vsi bodo morali v boj. Imamo preveč generalov. Za nas sta dva dovolj. Dobil sem tudi nekaj novih močnih ključev.

Utihih je — in morda je mislil po svojih mučnih sanjah, da je general le boljše biti, kakor pa hoditi po krvave lise. Pomislil je še malo, da bo jutri moral biti brez kruha. Nato pa je zaspal in v spanju govoril: "Mama, prosim — daj malo kruha!" — "Vode! Vode!" — besede so se mu trgale in bile vse bolj nejaane.

Gal stoji nepremično pred menoj. On se ne gane. Glavo sklanja na prsi. Jaz ne govorim. Ni besed. Ničesar ni. — Le življenje brez mladosti. In vse tisto, kar je v nas lepega in visokega, moramo skriti. — Nam se lepota ne spodobi. — Vse gre mimo. Letos pojde pomlad spet mimo nas.

Zdaj je Gal bos in že poldrugo leto nima dela.

Noč je.

Gal se je molče poslovil in izginil v temi. Zaškripal je z zobmi.

Sneži. In pojutrišnjem bo cvetna nedelja, sem pomislil. Cvetna nedelja.

Počasi sem šel skozi mesto. Od nekod se je oglasila pesem. Čudovita pesem, ki je človeku morala pognati kri v možgane: "Prišla bo pomlad . . ."

Ali ni to himna upornega poljskega naroda? Marec, 1932.

SLAVNI ČISTILNI PROCES JE VELIKE KORISTI KADILEC

Kadilec, ki dnevno pokadi 20 cigaret izvleče približno 1,000 kubičnih palcev dima. Freiskava z nalašč zato urejenimi stroji je pokazala, da vselej kadar kadilec potegne dim iz cigarete, napravi okrog 2 in pol kubična palca dima. Povprečni kadilec potegne dim iz cigarete okrog dvajsetkrat, seveda se ta številka razlikuje pri različnih kadilcih.

Odkar se je pronašlo, da sedem izmed desetih kadilcev vdihava vede, med tem ko ostali trije vdihavajo nevede to količino, tisoč kubičnih palcev dima, katero vsebuje zavojček z 20 cigaretami, je važno, da je dim vaše cigarete čist — da so bile gotove nečistoče odstranjene.

Vprašanje vdihavanja dima so spravile na površje Lucky Strike cigarete, ki so edine cigarete na svetu, ki nudijo kadilcu varnost grla valed svojega slavnega čistilnega procesa, in z uporabo ultra-violetnih žarkov. Pri izdelovanju Lucky Strike se uporablja ta znameniti čistilni proces v svrhu, da odstrani gotove nečistoče, ki so skrite v vsakem, tudi najboljšem tobaku. Teh nečistoč ni v Lucky Strike cigaretah, zato ni čuda, da je 20,000 zdravnikov izjavilo, da so Luckies najmanj dražljive.

In nadalje sistem praznjenja ne samo, da odstrani gotove nečistoče iz tobaka, ampak ono povzroči tisto posebno dobroto; alasten, ugoden in prijeten okus, katerega imajo samo Lucky Strikes. Izdelovalci Lucky Strike cigaret se v svojem prizadevanju za boljše in finejše cigarete ne zadovolje samo a tem, da izberejo najfinejši tobak na svetovnih trgih, ampak oni se poslužujejo tudi znanosti, in koristijo tega slavnega Lucky Strike čistilnega procesa so deležniki kadilci teh cigaret.

Ali vi vdihavate? Seveda. Vsa kadilca ali kadilka vdihava gotovi del dima, kadar kadi cigareto. Nekateri vdihavajo vede, drugi pa nevede, dejstvo je, da vsak kadilec vdihava, in Luckies vam nudijo varstvo, kakršnega si sami želite, ker gotove nečistoče, ki so skrite tudi v najfinejšem tobaku, so odstranjene iz Luckies potom slavnega čistilnega procesa. — (Adv.)

Izobrazba vse odnese. — Peter: "Ti, soseď Pavel, kam pa so prešli tvoji prašiči in tvoja govodela?"

Pavel: "Prašiče mi je sin Joža zaštudiral, na račun govodeline se pa uči moja Polona na klavir."

Katebet: "Povej mi, Miha, zakaj sta šla duhovnik in levit mimo uboge potnika, ne da bi . . ."

Za slab apetit in za zgubo spanca

Ljudje, ki trpe valed slabega apetita in zrušeno spanca, bi morali poskusiti Nuga-Tone vsaj za nekaj dni in opazili bodo izvrsten uspeh. Ta gradivo moči in zdravja da boljše apetit, pomaga prebavi, stimulira in oživi živce, mijlja in osvaja, prinese sprostito in vam prinese polnoživost mirne spanca.

Nuga-Tone predene zdravje strupa in vseh vrst sistemov, pomaga obnavljanju in obnovitvi telesu. Nuga-Tone nima para se urbu moči ali pomanjkanje v stravi in če niste zdravi, ali če se počutite slabi in iztrpani, bi morali živeti Nuga-Tone. Vi lahko kupite Nuga-Tone v vsaki lekarni. Ako ne vaš lekatrnar tega nima v zalogi, pošljite mi, naj listek napiše za vas od njegovega prikupitelja. (Adv.)

NAZNANILO

Društvenim tajnikom in tajnicam se naznanja, da morajo naznaniti vse spremembe naslovov članov in članice, naslove novih članov, ter imena in naslove odstopilih, črtanih in izobčenih članov upravnštvu Prosvete, da se lahko točno uredi imenik za pošiljanje Prosvete. Imena in naslove, katere pošlje glavne-mu tajniku, ostanejo tam v arhivu in jih upravnštvo ne dobi. Torej je zelo važno, da vselej pošljete na nalašč zato pripravljene listine vse naslove upravnštvu Prosvete posebej. Pri vsaki spremembi naslova naj se vaelej omeni stari in novi naslov. Upravnštvo uljudno apelira, da društveni tajniki in tajnice to upoštevajo. Philip Godina, upravitelj. 2657 S. Lawndale Ave. Chicago

NAROČITE SI DNEVNIK LIST PROSVETA

Po sklepu 9. redne konvencije se sedaj lahko naroči na list Prosveta in prišteje eden, dva ali tri člane in ene družine in in enega naslova k eni naročnini. List Prosveta stane za vse enako, za člane ali nečlane \$6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani še plačajo pri anemenu \$1.20 za tednik, se jim to prišteje k naročnini. Mi prištelomo enega, dva ali tri člane in ene družine k eni naročnini. Torej sedaj ni varoka, reči, da je list predrag za člane S. N. P. J. List Prosveta je vsa lastnina in gotovo je skoro v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Torej sedaj imate priliko, da se tudi vi naročite na dnevnik Prosveto. Cena lista Prosveta je:

Za Zdrvi. države in Kanado \$6.00	Za Cicevo in Chicago je . . . \$7.50
1 tednik in 4.00	1 tednik in 6.50
2 tednika in 7.00	2 tednika in 10.00
3 tednike in 9.00	3 tednike in 13.00

Isposnite spodnji kupon, priložite potrebne vsote denarja ali Money Order v pisnu in si naročite Prosveto, list, ki je vsa lastnina.

Pojasnilo:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo sahtoval sam svoj list tednik, bode moral tisti član in dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to tako naznaniti upravnštvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravnštvo znižati datum za to vsoto naročniku.

PROSVETA, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino na list Prosveta vsote \$ . . . . .

Ime . . . . . Čl. društva št. . . . .

Naslov . . . . .

Mesto . . . . . Država . . . . .

Nov naročnik . . . . . Star naročnik . . . . .

Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od sledečih članov moje družine:

Ime . . . . . Čl. društva št. . . . .

Ime . . . . . Čl. društva št. . . . .

TELEFON ROCKWELL 4904

TISKARNA S. N. P. J.

SPREJEMA VBA

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizičnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO S.N.P.J. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. Cena zmerne, unjako delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Avenue CHICAGO, ILL.

TAM SE DOBE NA ŽELJU TUDI VSA USTMENA POJASNILA

Rudolf Krenal: POMLAD

Ne mislite, da sem prišel, da prinesem mir na semlj; nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč. (iz evangelija sv. Matev. 5a pogl. 10. 34.)

Spomnil sem se teh Kristusovih besed, ko je stal on, pred davni prijatelj in sošolec pred menoj bos, raztrgan, bled, upalih lic, tresoč se od mraza. Glavo je sklanjal na prsi. Bilo je, kakor da se mi ni upal pogledati v oči. Njegovo velike, močno telo je bilo kakor lakoreni-njeno. Bal sem se, da ne omahne, ne pade na spolzka tla. Čez nekaj časa je dvignil glavo in tiho dejal:

"Zdaj je tako."

Spet je pobelesl glavo, se zastrel v lesketajoči se sneg in roko je skrčil v pest.

Dolgo ga nisem videl. Pred osemnajstimi leti sva se razšla — krenila vsak svojo pot. Ze takrat smo bili zelo zamišljeni in naše slovo je bilo čudno. Nihče ni dal tovarišu roka. Brez nasmeha, brez veselja smo šli vsak v svoj svet — mračni in a teškimi koraki. Naših deset, dvanajst let življenja, vse destinivo je bilo dolga, teška pot.

Na tej poti nisimo nikoli srečali otroka. Kako bi mogli srečati otroka, ko pa je nam bilo devet, deset, enajst let. Posedali smo na topovskih cevah, teškali puške, z velikimi očmi strmeli v krožeče aeroplane, se vozili na vojaških avtomobilih, gledali ranjence in noč za nočjo poslušali pred bolnicami njihov stok, kletev—in lovili, trepetaje po vsem telesu, njihove zadnje izdihe.

Pred dobrimi osemnajstimi leti je bilo to. In včasih smo šli v gozd in se igrali na Avstrisce in Ruse. Rusi so morali biti zmirom tepeni. In so bili. Naša vojna zvijača je bila zelo preprosta. Avstrijec je bilo zmerom več kakor Rusov. S tem smo bili vsi čudno zadovoljni. Vojna je morala biti, zato so morali biti tudi Rusi. — Najstarejši, ki je bil zmirom Avstrijec, je včasih precej s a m o v o l j n o odbral Rusce. Njemu je šlo za zmago. — Ali ni imel prav?

Pred dnevi sem ga srečal. Bos in raztrgan je bil, poračen in prezebel. Naš Gal. Pa sem se spomnil vse naše mladosti, njega in tovarišev, ki so se porazgubili v svetu. V tistih časih, ko smo hodili iz mesta v gozd in se igrali Avstrisce in Ruse, je on, naš Gal, zmirom hotel biti general. Ne vem, kdo ga je zaradi tega krstil za Gala. Vpra-

šal sem ga, ali mu še kdo pravi Gal. Pokimal je.

Pa zmirom ni mogel biti general. Včasih sem bil jaz ali kdo drugi. General je bil zmirom tisti, ki se je na ta ali oni način napravil priljubljenega. Za dosedo te časti je zadostoval majhen košček kruha, na tri ali več delov zlomljen košček težkega, kakor mlo gostega črnega kruha. O, koliko muke bilo s tistim kruhom. Ovsene luskinde so nam rezale jezik in nebo, se ustavljale v grlu, da smo pljuvali, hrkali in potem pili vodo. Kako smo pili potem vodo! Pa vendar, tisti košček kruha je iz nas delal generale. Nekateri med nami je neprenehoma mičlil glad. Ti so odločali. Ti so prejemali kruh od onih, ki so mogli pozabiti na glad le da so bili generali. In ko so oni pojedli kruh, se napili vode, so s prezirljivim nasmeškom prepustili vse časti onim, ki so ostali brez ju-zine. Čez nekaj časa pa, ko so se mogli povsem zatajiti, ko so premagali vse želje po časti — so se z lepim, dobrohotnim nasmeškom umaknili nekaj korakov od mogotcev, ki so razkoračeni in z gladom v očeh čakali, da vojaka pojuzina. Kako dobro so vedeli, da so s koščkom kruha na mah pridobili vse zase. Z onim črnim svincom, z ovse-